

УДК 658.7:658.1

ЛОГІСТИЧНІ ВИТРАТИ В АСПЕКТІ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМНИХ ФОРМУВАНЬ

Н. Р. Струк

Українська академія друкарства,
вул. Підголоско, 19, Львів, 79020, Україна

Розглядається проблема визначення завдання теорії логістики щодо розробки ефективних методик обліку і калькуляції логістичних витрат. Актуальність її пов'язана з тим, що створення та функціонування різноманітних логістичних формувань базується на використанні концепції логістики, основні ідеї якої впливають з логістичного підходу, пов'язаного з оптимізацією витрат підприємств у сфері організації й управління матеріальними потоками. З'ясовано зміст поняття «логістична система» та роль формування логістичних витрат у ній. Встановлено необхідність розроблення ефективних методик обліку логістичних витрат, що зумовлюється можливістю використання їх як критерію вибору оптимального варіанту логістичної системи. Це дозволить підвищити рівень конкурентоспроможності будь-якого логістичного формування.

Ключові слова: логістичні витрати, логістична система, матеріальні потоки, концепція логістики, логістичні споживачі.

Постановка проблеми. Логістичний підхід орієнтується на формування логістичного ланцюга, який поєднував би постачання ресурсів, виробництво і фізичний розподіл готової продукції за умови забезпечення синхронності ритмів всього потоку товарно-матеріальних цінностей і покрокового зростання вартості продукції (товару, послуги) при просуванні її від однієї до іншої ланки даного ланцюга. При цьому зростання вартості продукції (товару, послуги) стосується кінцевого споживача й означає, що з кожним етапом, з кожною наступною логістичною операцією відбувається позитивна зміна параметрів продукції (якості, форми, рівня готовності до використання чи споживання та ін.) для забезпечення її постачання в потрібне місце і в обумовлений час і за прийнятною для споживача ціною, яка залежить від рівня логістичних витрат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Процес утворення логістичних формувань розглядає в своїх наукових працях багато українських і закордонних дослідників, серед яких — Є. В. Крикавський, Н. І. Чухрай, Н. Т. Гринів, І. П. Міщук, Г. В. Черевко, Л. В. Балабанова, П. Блейк, І. Кнолл, Дж. Меджі та ін. Питання класифікації логістичних витрат відображено, зокрема, у М. А. Окландера, Л. Б. Миротина, Б. К. Плоткіна, Ю. В. Пономарьової та ін. Проте слід відзначити, що одержані результати в їхніх напрацюваннях, носять дискусійний характер, тому ключові терміни та класифікації потребують уточнення й уніфікації.

Мета статті. Класифікація логістичних витрат і визначення їх місця та вагомості впливу на результати діяльності логістичних формувань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Логістичний підхід передбачає наявність у сфері логістики не однієї, а як мінімум двох взаємопов'язаних підсистем, які підлягають оптимізації: технологічної — включає послідовність

робіт, використання технічних засобів (обладнання, транспорту, складів та ін.); управлінської — включає організаційну структуру, методи прийняття рішень, інші елементи управлінської діяльності.

Водночас для потреб управління цими підсистемами необхідно забезпечити організаційну, економічну, технологічну та інформаційну єдність системи, якою потрібно керувати. У свою чергу, забезпечення одночасного управління кількома підсистемами можливе лише за умови застосування системного підходу, який вважається невід'ємним елементом логістичного підходу. О. Новиков та С. Уваров указували, що «...логістичний підхід — це системний підхід до дослідження соціально-економічних та людино-машинних систем. Особливість його застосування полягає в тому, що кожен стан досліджуваного об'єкта і їх сукупність розглядаються у взаємозв'язку, спадковості і розвитку, у переході до якісно нового стану. Складні об'єкти при цьому досліджуються як ієрархічно побудована єдність відкритих систем, при цьому будь-які обґрунтовані рішення повинні враховувати їх вплив на суміжні елементи і зв'язки» [1, с. 35].

До основних принципів системного підходу в цьому аспекті відносять: точне, всебічне і зважене визначення та формулювання цілей системи як основну передумову успішного процесу прийняття рішення; пошук та аналіз можливих альтернативних шляхів досягнення мети; відсутність конфліктів між цілями системи і підсистем, які входять до її складу [2, с. 25].

Стосовно організації та управління рухом матеріального потоку це означає потребу у вирішенні таких завдань, як «...забезпечення мінімуму протиріч, мінімізація запасів, забезпечення максимуму транспортної консолідації, забезпечення контролю якості поступаючих ресурсів та забезпечення підтримки життєвого циклу товару» [3, с. 33–34].

Таким чином, якщо під логістичною системою (як об'єктом управління) розуміти «...адаптивну, відкриту для взаємодії із зовнішнім середовищем організовано-структуровану економічну систему, яка складається з об'єднаних єдністю цілей і економічних інтересів взаємозалежних і взаємодіючих учасників економічних потоків разом з використовуваними при цьому виробничими об'єктами та виконуваними логістичними операціями і процесами» [4, с. 68], то під організаційною логістичною системою як інструментом управління слід розуміти сукупність певних принципів, алгоритмів, механізмів управління логістичними процесами в економічних системах, які забезпечують планування, організацію, реалізацію (фізичне здійснення) та управління матеріальними і відповідними їм потоками шляхом моделювання морфологічної та функціональної структури реально існуючої логістичної системи (як об'єкта управління) і прийняття рішень щодо форм, методів, способів, прийомів досягнення її стратегічних цілей і використання з цією метою певних економічних ресурсів відповідно до засад логістичного підходу. Основними завданнями організаційних логістичних систем є забезпечення своєчасної, надійної, з мінімальними витратами доставки потрібного товару до пункту призначення (див. рисунок).

Одним з основних економічних інструментів інтегрованого управління матеріальним потоком на різних етапах виробничо-комерційного циклу в таких організаційних системах і забезпечення ефективності створюваних логістичних формувань є логістичні витрати, тобто витрати на виконання різноманітних логістичних операцій для просторових, часових й інших перетворень матеріального та/або інформаційного потоку. Як стверджує А. Родников, «...під логістичними витратами розуміють витрати на виконання логістичних операцій (складування, зберігання, транспортування продукції, збір, зберігання і передавання інформації про замовлення, запаси, поставки та ін.)» [5, с. 123].

Рис. Основні завдання організаційних логістичних систем підприємств (Власна розробка автора)

Логістичні витрати прийнято визначати як в абсолютному (вартісному), так і у відносному вимірі. При цьому на рівні окремих підприємств або організацій логістичні витрати встановлюються в грошовому вимірі або у відсотках від суми реалізації продукції (товарообороту) чи від вартості чистої продукції у грошовому виразі з розрахунку на одиницю продукції (сировини, товару), а на рівні загальнонаціональної економіки — у вартісному вимірі та у відсотках від ВВП (за даними статистики у США ці витрати становили приблизно 15% від ВВП [6, с. 17]).

Необхідно зазначити, що традиційний методологічний підхід до вивчення витрат підприємств, при яких аналізуються витрати за економічним

змістом, елементами і статтями калькуляції, а також визначають виробничі витрати і витрати обігу, або прями і накладні витрати, для управління логістичною діяльністю не зовсім підходить. Необхідно досліджувати витрати підприємств з урахуванням видів логістичних витрат, форм просування продукції і місць виникнення витрат, основних компонентів логістичних процесів на підприємстві, а також транзакційних логістичних витрат, пов'язаних із забезпеченням взаємодії підприємства з партнерами в ланцюгу постачань.

Укрупнена класифікація логістичних витрат передбачає виділення груп витрат на виконання логістичних операцій та функцій (у т. ч. витрат на формування і зберігання запасів, транспортно-заготівельних витрат), витрат на логістичне адміністрування (у т. ч. витрат на адміністративно-управлінські функції та витрат на інформаційно-комп'ютерне забезпечення), витрат від іммобілізації коштів у запасах, а також витрат (збитків) від недостатнього рівня логістичного менеджменту і сервісу. Деталізована класифікація логістичних витрат, яка становить сучасну методологічну основу для їх розподілу з метою обґрунтування і прийняття управлінських рішень, відображена, для прикладу, у підручнику Є. Крикавського «Логістика».

Проте варто зауважити, що єдиного підходу до структуризації логістичних витрат у вітчизняній науці немає, а тому науковці і практики рекомендують здійснювати їх ідентифікацію та групування відповідно до цілей конкретних досліджень. Так, наприклад, С. Саркісов, відзначає, що для управління логістичними потоками та процесами найбільш важливими є знання щодо розміру та причин утворення витрат з доставки товарів, їх зберігання, утримання запасів і виконання замовлень, але виділяє також поняття логістичних витрат, пов'язаних з категорією та кількістю товару, що формує матеріальний потік, та логістичних витрат фірм, які залежать від віддаленості компанії-виробника від ринку збуту [7, с. 26–28]. На наш погляд, такі підходи не уточнюють, а ускладнюють теорію управління логістичною діяльністю й актуалізують завдання створення цілісної системи класифікації та ідентифікації логістичних витрат.

Щодо уточнення методичних підходів до дослідження та аналізу логістичних витрат, то варто звернути увагу на праці Є. Крикавського, який пропонує виділяти наступні витрати: фізичного переміщення; інформаційно-управлінських процесів; запасів. Відповідно до його пропозицій, витрати фізичного переміщення охоплюють усі витрати, що стосуються транспортування матеріалів і готових виробів у сфері постачання й дистрибуції між вузлами логістичної системи (виробничими і дистрибуційними об'єктами), за винятком внутріоб'єктного переміщення (внутрізаводського транспортування і маніпуляційних переміщень на складі). До витрат інформаційно-управлінських процесів пропонується відносити витрати на опрацювання інформаційних і фінансових потоків, у т. ч. на підготовку планів і рішень та їх доведення до виконавців, а також на контроль доведення і виконання регулюючих рішень. Витрати запасів охоплюють усі види витрат, пов'язані з цільовим формуванням й утриманням матеріального потоку в запасах у місцях стаціонарного складування. До цієї

групи доцільно відносити витрати замовлень, утримання запасів у дорозі, утримання запасів на складі, вичерпання запасів.

Логістичні витрати не збігаються з витратами підприємств у традиційному (з позицій господарської практики) розумінні цього терміна, оскільки вони відображають у грошовому вимірі вартість використаної робочої сили, засобів і предметів праці, витрати коштів, обумовлені просуванням у просторі і часі матеріальних цінностей на підприємстві та поза його межами — в інтегрованому ланцюгу постачань.

Необхідність розробки ефективних методик обліку логістичних витрат обумовлюється можливістю використання їх критерію вибору оптимального варіанту логістичної системи. Знання місця виникнення, розмірів і рівня логістичних витрат, причин їх необґрунтованого зростання та ін. дозволяє керівництву підприємства обґрунтованіше підходити до процесів прийняття рішень щодо застосовуваних виробничих та інформаційних технологій, знарядь і засобів праці, потужності використовуваної техніки тощо.

Склад логістичних витрат, як відзначає Б. Анікін, зазнавав змін відповідно до розвитку концепції логістики [8, с. 25]. Для сучасної стадії розвитку логістики характерною є калькуляція всіх статей витрат на основі методу «місії», що дозволяє визначити як суми витрат, пов'язаних із здійсненням традиційних функцій логістики, так і витрат на досягнення кожної конкретної цілі (місії) логістичної системи.

Разом з тим, логістичні витрати не можуть бути єдиним інструментом, який відображає ефективність логістичної діяльності, оскільки сама її мета передбачає необхідність одночасного забезпечення цілей кількох суб'єктів, для одного з яких (кінцевого споживача) вищим пріоритетом є задоволення власної потреби в певній продукції, товарі, послугі, а для іншого (частіше інших) — досягнення власних економічних інтересів шляхом задоволення потреб кінцевого споживача.

Висновки. З огляду на багатоваріантність підходів до визначення та класифікації логістичних витрат, слід більше уваги приділяти їх дослідженню. Актуальним завданням теорії логістики має бути розробка ефективних методик обліку і калькуляції логістичних витрат кожного підприємства з визначенням рівня досягнення цілей їх логістичної діяльності та створення обґрунтованої і виваженої системи показників, які б дозволяли здійснювати таку оцінку. Отже, можна і надалі послуговуватися тезою, що логістичний підхід орієнтується на формування логістичного ланцюга (який поєднував би постачання ресурсів, виробництво і фізичний розподіл готової продукції за умови забезпечення синхронності ритмів всього потоку товарно-матеріальних цінностей) та розробку організаційної логістичної системи підприємства, котра б забезпечувала планування, організацію, реалізацію та управління матеріальними і відповідними їм потоками за критерієм мінімізації логістичних витрат, включаючи транзакційні логістичні витрати, пов'язані із забезпеченням взаємодії підприємства з партнерами в ланцюгу постачань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новиков О. Логистика : учеб. пособ. / О. Новиков, С. Уваров. — СПб. : Бизнес-Пресса, 1999. — 208 с.
2. Щербанин Ю. А. Основы логистики : учеб. пособ. / Ю. А. Щербанин. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2007. — 320 с.
3. Окландер М. Логистика : підруч. / М. Окландер. — К. : ЦУЛ, 2008. — 346 с.
4. Сергеев В. И. Логистика в бизнесе : учеб. / В. И. Сергеев. — М. : ИНФРА-М, 2001. — 608 с.
5. Родников А. Н. Логистика : терминолог. слов. / А. Н. Родников. — М. : ИНФРА-М, 2000. — 352 с.
6. Сергеев В. И. Менеджмент в бизнес-логистике : моногр. / В. И. Сергеев. — М. : ИИД «ФИЛИНЪ», 1997. — 772 с.
7. Саркисов С. В. Логистика : учеб. пособ. / С. В. Саркисов. — М. : Дело; АНХ, 2008. — 368 с.
8. Логистика : учеб. / Б. А. Аникин, В. В. Дыбская, А. А. Колобов [и др.] ; под ред. Б. А. Аникина. — 3-е изд., перераб., доп. — М. : ИНФРА-М, 2005. — 368 с.

REFERENCES

1. Novikov O. (1999), Logistics, 1 st ed., Business-Press, Moscow.
2. Shcherbanin Y. A. (2007), Basics of logistics, 1 st ed., YUNITI-DANA, Moscow.
3. Oklander M. (2008), Logistics, 1 st ed., CUL, Kyiv.
4. Sergejev V. I. (2001), Logistics in business, 1 st ed., INFRA-M, Moscow.
5. Rodnikov A. N. (2000), Logistics: dictionary of terms, 1 st ed., INFRA-M, Moscow.
6. Sergejev V. I. (1997), Logistics in business, 1 st ed., Owl, Moscow.
7. Sarkisov S. V. (2008), Logistics, 1 st ed., Affair, Moscow.
8. Anikin B. A., Dybskaia V. V. and Kolobov A. A. (2005), Logistics, 3 rd ed., INFRA-M, Moscow.

LOGISTICS COSTS IN THE ASPECT OF SYSTEM EFFICIENCY UNITS

N. R. Struk

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pidholosko St., Lviv, 79020, Ukraine
natastruk@mai.ru*

The question of determining problems in the theory of logistics is to develop effective methods of accounting and calculation of logistics costs. The relevance of this issue is the fact that the defining and operation of a variety of logistics units are based on the use of the concept of logistics, the basic ideas of which arise from the logistic approach associated with the optimization of expenses in the organization and management of material flows. The essence of the logistics system concept and the role of its logistics costs forming have been found. The necessity to develop effective methods of keeping logistics costs on the possibility of using them as a criterion for selecting the optimal option of logistics system has been defined. This will increase the level of competitiveness of any logistic units.

Keywords: *logistics costs, logistics system, material flows, the concept of logistics, logistics consumers.*

Стаття надійшла до редакції 24.11.2014.

Received 24.11.2014.